

KRONIKA KONSERWATORSKA

BOGUSŁAW KRASNOWOLSKI

<https://orcid.org/0000-0002-7022-999X>

(Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie)

PRACE KONSERWATORSKIE W KRAKOWIE W ROKU 2020 DOFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW NARODOWEGO FUNDUSZU REWALORYZACJI ZABYTKÓW KRAKOWA

Abstrakt

Jak w latach poprzednich dobór zadań podporządkowany był założeniom programowym, formułowanym od 1990 roku. Dysponując kwotą ok. 30 mln zł i pozyskując porównywalne środki od beneficjentów, realizowano 117 zadań w 87 obiektach. Naczelne miejsce zajmuje tu następny etap konserwacji Ołtarza Mariackiego Wita Stwosza, kolejne zaś: ukończenie konserwacji królewskich sarkofagów i nagrobków w wawelskiej katedrze; odzyskanie pierwotnego charakteru wnętrza katedralnego kapitułarza, do którego powróciły – jako obicia ścian – siedemnastowieczne tkaniny włoskie; odkrycie późnobarokowego wystroju malarskiego w zespole klasztornym Pijarów. Wśród świeckich zabytków na szczególną uwagę zasługuje szereg realizacji w dziełach obronnych austriackiej twierdzy.

Słowa kluczowe: Społeczny Komitet Odnowy Zabytków Krakowa, Franciszek Ziejka, konserwacja zabytków Krakowa, królewskie sarkofagi i nagrobki na Wawelu, Ołtarz Mariacki Wita Stwosza, Twierdza Krakowska

Trudno nie zacząć dorocznej relacji od przywołania bolesnego ciosu, jakiego doznaliśmy – wraz z całą krakowską i nie tylko krakowską społecznością – w dniu 19 lipca 2020 roku z powodu śmierci naszego przyjaciela, mistrza i przewodniczącego, prof. dr. hab. Franciszka Ziejki (1940–2020).

Profesor był związany ze Społecznym Komitetem od jego rekonstrukcji w roku 1990. Po śp. Profesorze Tadeuszu Chrzanowskim (1926–2006), który sam wskazał go jako swego następcę, od roku 2005 przez piętnaście lat przewodniczył Komitetowi. Zajmował się naszymi sprawami nawet podczas choroby, w ostatnich tygodniach życia, domagając się telefonicznych informacji: instruował, akceptował, korygował. Ostatnią rozmowę – o Społecznym Komitecie – odbyłem pięć dni przed jego śmiercią.

Był wybitnym przedstawicielem odchodzącego już niestety pokolenia uznającego bezinteresowną pracę społeczną za moralny obowiązek, za służbę dla najwyższych wartości, zapisanych w Konstytucji RP jako dobro, piękno i prawda; uniwersalia, które dla ludzi wierzących zakotwiczone są w Bogu.

Zakochany w Krakowie przybysz z Radłowa (która to miejscowość w dobrach krakowskich biskupów była odwiecznie związana z naszą katedrą), przez całe życie niósł w sobie zachwyty nad Krakowem, widoczny również w drobnych gestach, jak zdjęcie czapki przed Wawelem. Wniósł do naszych prac głęboką wiedzę naukowca-humanisty. Uczonego, który potrafi patrzeć na zasoby zabytkowe także pod kątem ich związków z literaturą piękną. Nigdy nie zapomnimy jego pięknych esejów o Henryku Sienkiewiczu, o Stanisławie Wyspiańskim i wielu innych.

Dzisiaj powinniśmy się zobowiązać, że będziemy odważnie i ofiarnie kontynuować dzieło Profesora. W sposób szczególny winniśmy pamiętać apel o apolityczność Komitetu. Podobnie jak poprzednik, prof. Tadeusz Chrzanowski, mawiał (cytuję z pamięci): „Członkowie Społecznego Komitetu prezentują zapewne – jak całe polskie społeczeństwo – wielce zróżnicowane, często przeciwstawne poglądy polityczne. I mają do tego pełne prawo w swej działalności poza Komitetem. Ale wchodząc do Społecznego Komitetu, poglądy polityczne zostawiamy za

drzwiami. Zajmujemy się tu sprawami, które mają nas łączyć, nie dzielić. Zabytkami kształtowanymi na wieki i dziesięciolecia przed zaistnieniem dzisiejszych podziałów. Podziały te nie mogą mieć wpływu na nasze dyskusje i nasze decyzje”.

Zasady programowe, będące podstawą naszej strategii i realizacji konserwatorskich, formułowane od przełomowego roku 1990, gdy uwolniony od dyktatu polityki Społeczny Komitet rozpoczął prace w odnowionym składzie, były już wielokrotnie omawiane i publikowane¹.

Materiały źródłowe dla niniejszej publikacji to syntetyczne sprawozdanie Wydziału Rewaloryzacji Zabytków Krakowa i Dziedzictwa Narodowego Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego, opracowane pod kierunkiem dyrektora Joanny Florkiewicz-Kamieniarczyk², a także liczne dokumentacje prac konserwatorskich znajdujące się w archiwach Wojewódzkiego i Miejskiego Konserwatora Zabytków oraz Dyrekcji Zamku Królewskiego na Wawelu. W sumie realizowano 117 zadań w 87 obiektach, a wydatki z Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa wyniosły 30 405 932,71 zł. Zdecydowana większość tej sumy, to – jak co roku – trzydziestomilionowa dotacja z budżetu państwa, przekazywana przez Kancelarię Prezydenta RP. Symboliczny charakter miała zbiórka publiczna (42 171,43 zł). Aby uzyskać większe środki na konserwację krakowskich zabytków, Społeczny Komitet od lat konsekwentnie preferuje beneficjentów wnoszących wkład własny. W roku 2020 wyniósł on łącznie 26 957 313,28 zł na zadania realizowane w zabytkach objętych finansowaniem z Narodowego Funduszu, zaś wliczając wszystkie koszty poniesione przez beneficjentów na inne zadania w tych obiektach – 54 898 614,48 zł. Jak z tych proporcji wynika, do każdej złotówki

¹ *Program ideowy i kierunki działania Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa*, „Biuletyn Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa”, 1990, nr 32, s. 29–39; *Program i kierunki działania Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa*, w: *Odnova zabytków Krakowa. Materiały i dokumenty*, Kraków 2003, s. 121–129; Bogusław Krasnowolski, *Doktryny konserwatorskie a doświadczenia Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa*, w: *Doktryny i realizacje konserwatorskie w świetle doświadczeń krakowskich ostatnich 30 lat*, Kraków 2009, s. 13–45; idem, *Fenomen Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa i jego sukcesy konserwatorskie*, w: *Dziedzictwo Krakowa w procesie transformacji*, Kraków 2020, s. 95–133.

² „Sprawozdanie z realizacji planu rzeczowo-finansowego odnowy zabytków Krakowa za 2020 rok ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa”, oprac. 5 lutego 2021.

pochodzącej z Narodowego Funduszu statystyczny beneficjent dokładał 2,70 zł.

Podjęmowane zadania, jak w latach poprzednich, podzielono na kategorie: „projekty kluczowe” (łącznie ponad 9,5 mln zł; zadania te zostały zakończone), „obiekty użyteczności publicznej” (8,3 mln zł), „obiekty sakralne” (prawie 9,5 mln zł), „obiekty mieszkalne i usługowe” (ponad 2 mln zł) oraz „kaplice grobowe, nagrobki, pomniki cmentarne i zespoły zieleni komponowanej” (ponad mln zł). W niniejszym omówieniu przyjęto jednak, jak poprzednio, inny, topograficzny podział, znajdujący odzwierciedlenie w założeniach programowych, zgodny z kulturą waloryzacją przestrzeni Krakowa.

Pisząc niniejszy artykuł, autor korzystał z życzliwej pomocy wielu osób. Szczególne podziękowania należą się mgr Joannie Florkiewicz-Kamieniarczyk za znakomite opracowanie sprawozdania z ubiegłorocznych prac, dr. Arturowi Chojnackiemu za pomoc w uzyskaniu ilustracji, zaś za udostępnienie dokumentacji konserwatorskiej Marii Jasińskiej i Janowi Kozakowskiemu z biura Wojewódzkiego Małopolskiego Konserwatora Zabytków, mgr kons. Elżbiecie Wyszynskiej i Beacie Kąskiej z biura Miejskiego Konserwatora oraz Martynie Bulińskiej z Działu Konserwacji Architektury Zamku Królewskiego na Wawelu. Za udostępnienie reprodukowanych tu fotografii podziękowania należą się ich Autorom.

WAWEL

W archikatedrze na Wawelu zakończono konserwację sarkofagów królewskich, realizowaną w ramach projektu kluczowego pod nazwą „Konserwacja sarkofagów królów polskich oraz wieszczów i bohaterów narodowych wraz z remontem konserwatorskim wnętrza krypt w katedrze na Wawelu”. Prace od roku 2012 prowadziła Pracownia Agnieszki i Tomasa Trzosów w Tychach. Ostatnie realizacje dotyczyły sarkofagów Augusta II Mocnego (il. 1) oraz dzieci Władysława IV i Cecylii Renaty: Zygmunta Kazimierza i Marii Anny Izabeli (il. 2). Prace objęły: usuwanie efektów korozji metali, oczyszczenie powierzchni wewnętrznych i zewnętrznych, usunięcie wtórnych elementów pochodzących z wcześniejszych restauracji; złocenie (w sarkofagu królewskim) i srebrzenie (w pozostałych) elementów rzeźbiarskich. Z sarkofagu Augusta II wydobyto i poddano konserwacji regalia³.

³ Protokoły komisji konserwatorskich z 24 stycznia i 14 marca 2020 r., Archiwum Dyrekcji Zamku Królewskiego na Wawelu (dalej: AZKW).

1. Archikatedra na Wawelu, sarkofag króla Augusta II Mocnego, stan przed i po konserwacji. Fot. A [Agnieszka] T [rzos], Pracownia Konserwacji Zabytków w Tychach

Prace oparto na wszechstronnych badaniach naukowych, w tym chemicznych i historycznych; liczne programy i sprawozdania opracowywali wymienieni Agnieszka i Tomasz Trzosowie⁴. Istotnym elementem były przekazy ikonograficzne: rysunki Michała Stachowicza oraz, zachowane w tekach Józefa Łepkowskiego, Saturnina Świerzyńskiego.

Wobec zakończenia projektu warto przywołać wcześniejsze osiągnięcie. Konserwacja sarkofagu królowej Konstancji Austriaczki (zm. 1631), żony Zygmunta III Wazy, przyniosła ujawnienie sygnatury autora, gdańskiego artysty czynnego od 1620 roku: „ERASMUS VIRIAN STANNARIUS GEDANENSIS FECIT ANNO MDCXXXI”⁵. Temu samemu rzemieślnikowi przypisano niesygnowane sarkofagi Zygmunta III i jego syna Aleksandra Karola⁶.

⁴ Opracowania w AZKW.

⁵ Agnieszka Trzos, Tomasz Trzos, „Dokumentacja prac konserwatorskich, sarkofag cynowy, złocony, polichromowany królowej Konstancji Austriaczki [...]”, wyd. komp., Tychy, grudzień 2020, AZKW.

⁶ Agnieszka Trzos, Tomasz Trzos, „Dokumentacja prac konserwatorskich, sarkofag cynowy, złocony, poli-

Jednocześnie prowadzono konserwację krypt grobowych. Prace we wnętrzu katedry realizowano, jak wcześniej, pod kierunkiem dr. art. kons. Ignacego Jakubczyka. W roku 2020 konserwowano królewskie nagrobki: Władysława Łokietka (il. 3, 4; wraz z baldachimem autorstwa Sławomira Odrywolskiego) i Władysława Jagiełły (il. 5, 6) oraz symboliczny grób Władysława Warneńczyka (il. 7, 8) – dzieło Antoniego Madeyskiego⁷. Stwierdzono korozję („pudrowanie”) wapienia, „przede wszystkim w oryginalnych partiach tumbry Łokietka”, zaś

chromowany króla Zygmunta III Wazy (1632)”; i idem, „Sarkofag cynowy, złocony i polichromowany Aleksandra Karola Wazy (ok. 1634)”, wyd. komp., Tychy, grudzień 2020, AZKW. Zob. też: Agnieszka Trzos, *Nowe fakty, wnioski i ustalenia w świetle badań i konserwacji zespołu sarkofagów metalowych z Grobów Królewskich na Wawelu*, „Studia Waweliana”, 2020, t. 19.

⁷ Ignacy Jakubczyk, „Katedra krakowska. Dokumentacja prac konserwatorskich prowadzonych przy nagrobkach królewskich: Władysława Łokietka, Władysława Jagiełły i Władysława Warneńczyka w roku 2020”, wyd. komp., Kraków, grudzień 2020, AZKW.

2. Archikatedra na Wawelu, sarkofag królewicza Zygmunta Kazimierza oraz kartusz herbowy z sarkofagu królowny Marii Anny Izabeli, stan po konserwacji. Fot. A[gnieszka] T[rzos], Pracownia Konserwacji Zabytków w Tychach

w nagrobkach Władysława Jagiełły i Władysława Warneńczyka „utrąte poleru marmurów i ich zmatowienie” następujące „pod wpływem czynników fizyko-chemicznych [...], w wyniku reakcji z tlenkami kwasowymi”. W rezultacie „na [...] powierzchni pojawiły się zabielenia, będące efektem osadzania się gipsu”. Zasadniczym założeniem prac było „przywroćenie technicznych warunków dalszego funkcjonowania i estetycznego oddziaływania”, przy „minimalnej koniecznej ingerencji w zabytkową substancję i odwracalności zastosowanych metod”. Istotne znaczenie dla studiów nad proveniencją nagrobka Władysława Jagiełły miały wcześniejsze badania użytego tu marmuru⁸, przeprowadzone w ramach Katedry Geologii Żyłzonej i Górnicej AGH; za najbardziej prawdopodobne uznano „pochodzenie ze źródeł włoskich, przypuszczalnie z okolic

⁸ Jan Bronowicz, Janusz Magiera, „Identyfikacja marmuru użytego w sarkofagu Władysława Jagiełły”, wydr. komp., 2006, AZKW; zob. też iidem, *Identyfikacja marmuru użytego w sarkofagu Władysława Jagiełły w katedrze wawelskiej*, „Ochrona Zabytków”, 2006, t. 3, nr 3, s. 87–96.

Werony”. Na nagrobku Władysława Warneńczyka odnaleziono sygnaturę artysty i datę: „Ant. Madeyski Rzym 1904”. Użyte tu marmury zidentyfikowano jako *Noir Belge* i *Rosso antico*⁹.

Prace przy nagrobku Władysława Łokietka poprzedziły badania geofizyczne mające na celu określenie sytuacji komory grobowej. Wykazały one „istnienie krypty bezpośrednio [pod sarkofagiem] i równolegle do sarkofagu królewskiego”¹⁰.

Opracowany przez dr. Jakubczyka program prac konserwatorskich we wnętrzu kaplicy króla Jana Olbrachta¹¹, przewidziany do realizacji w kolejnych

⁹ Iidem, „Identyfikacja kamienia użytego w sarkofagu Władysława Warneńczyka w katedrze na Wawelu”, wydr. komp., Kraków, październik 2020, AZKW.

¹⁰ Marek Kuc, Robert Cupryan, Sylwester Iwanicki, „Opracowanie wyników badań nieinwazyjnych przeprowadzonych [...] w celu określenia położenia komory grobowej króla Władysława Łokietka”, wydr. komp., Kraków 2019, AZKW.

¹¹ Ignacy Jakubczyk, „Kaplica króla Jana Olbrachta (pw. Bożego Ciała i św. Andrzeja) w katedrze krakowskiej. Program prac konserwatorskich [...]”, wydr. komp., Kraków, wrzesień 2020, AZKW.

3. Archikatedra na Wawelu, nagrobek Władysława Łokietka, stan po konserwacji. Fot. Paweł Krzan

4. Archikatedra na Wawelu, nagrobek Władysława Łokietka, konsola pod stopami króla, stan po konserwacji. Fot. Paweł Krzan

5. Archikatedra na Wawelu, nagrobek Władysława Jagiełły, stan po konserwacji. Fot. Paweł Krzan

6. Archikatedra na Wawelu, nagrobek Władysława Jagielly, fragment, stan po konserwacji. Fot. Paweł Krzan

7. Archikatedra na Wawelu, symboliczny grób Władysława Warneńczyka, stan po konserwacji. Fot. Paweł Krzan

8. Archikatedra na Wawelu, symboliczny grób Władysława Warneńczyka, fragment, stan po konserwacji. Fot. Paweł Krzan

latach, objął zarówno architekturę, jak wszystkie elementy wyposażenia, z nagrobkami króla i biskupa Jana Chojeńskiego (zm. 1538) oraz późnobarokowym ołtarzem na czele. Stwierdzono ogólny zły stan zachowania całości wynikający z „negatywnego oddziaływania warunków zewnętrznych oraz intensywnego użytkowania przez wiernych i turystów”. W nagrobku Jana Olbrachta stwierdzono podobne uszkodzenia marmuru i wapienia pińczowskiego jak w omówionych wyżej nagrobkach królewskich. Analogiczny program opracowany został dla dawnej kaplicy św. Mikołaja¹², wnętrza wielokrotnie przekształcanego, mieszczącego m.in. schody do kapitularza. Uwzględniono tu problem ekspozycji wątku z kostki romańskiej, restaurację schodów, konserwację epitafiów i obrazów oraz badania stratygrafii tynków.

W kapitularzu katedralnym ukończono konserwację tkanin włoskich z XVII wieku, stanowiących obicia ścian, prowadzoną od 2017 roku przez Pracownię Badań i Konserwacji Tkanin Zabytkowych

Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie pod kierunkiem Natalii Krupy¹³. Tak oto scharakteryzowała ona przebieg i zakres realizacji: „Prace konserwatorskie podzielono na etapy, którym towarzyszył proces dokumentacji wszelkich poczynionych zabiegów. Pierwsza ich część dotyczyła przygotowania obiektów do konserwacji wraz z odczyszczeniem, następnie przeprowadzono konserwację właściwą. Ostatni etap stanowiła instalacja obicia na ścianach kapitularza”¹⁴. Wstępne prace przy trzech spośród 53 brytów wykonano już w 2011 roku w Pracowni Konserwacji Tkanin wawelskiej katedry¹⁵. W rezultacie wnętrza odzyskało swój wła-

¹³ *Tkaniny obiciowe ze ścian kapitularza Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej: historia, konserwacja i dokumentacja*, red. Natalia Krupa. Kraków 2021; ibidem m.in.: Natalia Krupa, *Stan zachowania i przebieg konserwacji jedwabnego obicia ze ścian kapitularza Krakowskiej Kapituły Katedralnej*, s. 99–136; Paweł Piechnik, *Analiza technik wykonania tkanin obiciowych ze ścian kapitularza Krakowskiej Kapituły Katedralnej*, s. 137–164.

¹⁴ N. Krupa, *Stan zachowania*, op.cit., s. 121.

¹⁵ Barbara Kalfas, Beata Krzywicka, *Tkaniny z obicia ścian kapitularza*, w: *Konserwacja tkanin ze skarbcza katedry na Wawelu dawniej i dziś*, Kraków 2017.

¹² Idem, „Dawna kaplica św. Mikołaja w katedrze krakowskiej. Program prac konserwatorskich [...]”, wyd. komp., Kraków, styczeń 2020, AZKW.

9. Wnętrze kapitułarza archikatedry, stan po konserwacji tkanin stanowiących obicia ścian. Fot. Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej

ściwy wyraz artystyczny (il. 9). Prace specjalistów z różnych ośrodków akademickich koordynowała Sabina Szkodlarska (firma Konserwacja Zabytków z Zabierzowa).

HISTORYCZNE CENTRUM MIASTA W OBRĘBIE PLANT

Zespoły sakralne

W kościele Mariackim realizowano ostatni etap zadania kluczowego – konserwacji ołtarza, monumentalnego dzieła autorstwa Wita Stwosza z lat 1477–1489. Prace, połączone z badaniami, rozpoczęte w roku 2011, ukończono w lutym 2020 roku. Zespołem Międzyuczelnianego Instytutu Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki, łączącym pracowników Wydziałów Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki krakowskiej i warszawskiej ASP, kierował dr hab. Jarosław Adamowicz¹⁶ (il. 10, 11).

¹⁶ Zob. artykuły w niniejszym numerze „Rocznika Krakowskiego”: Jarosław Adamowicz, *Ołtarz Wita Stwosza. Efekt zakończonych prac badawczych i konserwatorskich prowadzonych w latach 2015–2021*, Paweł Pencakowski, *Co „czas ochronił, a wieki i zdarzenia*

Opierając się na programie opracowanym w 2019 roku przez dr. art. kons. Ignacego Jakubczyka¹⁷, rozpoczęto konserwację elementów kamiennych (cokołu, portalu wejścia południowego, nagrobków, epitafiów, tablic pamiątkowych) na zewnętrznych ścianach prezbiterium oraz na wschodniej ścianie nawy południowej (il. 12).

W zespole kościoła prowadzono remont konserwatorski elewacji **Wikarówki** przy Małym Rynku, dziele arch. Franciszka Mączyńskiego z lat trzydziestych XX wieku, nawiązującym do wyburzonej wcześniej barokowej budowli.

W kościele **pw. św. Barbary** prowadzono remont konserwatorski chóru muzycznego, stanowiącego integralny element konserwowanego przed kilkunastu laty późnobarokowego wyposażenia wnętrza. Po kilkunastu latach przystąpiono do ponownej kon-

gwaltowne oszczędziły”. Refleksje nad dziejami Ołtarza Mariackiego.

¹⁷ Bogusław Krasnowolski, *Prace konserwatorskie prowadzone w Krakowie w roku 2019 dofinansowane ze środków Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa*, „Rocznik Krakowski”, T. 86: 2020, s. 133, przyp. 6.

10. Komisja konserwatorska podczas prac przy Ołtarzu Mariackim, listopad 2019. Fot. Paweł Gąsior

11. Oficjalne zakończenie prac badawczych i konserwatorskich ołtarza Wita Stwosza. Pierwsze otwarcie ołtarza po zakończonych pracach, 5 lutego 2021. Fot. Paweł Gąsior

12. Kościół Mariacki, epitafium ks. Jacka Łopackiego, stan przed konserwacją i po niej. Fot. Michał Mróz

serwacji późnogotyckiej kaplicy Ogrojcowej przed fasadą kościoła.

W zespole klasztoru Dominikanów, w ramach zadania kluczowego, kontynuowano badania terenowe i prace związane z przewidzianą adaptacją niektórych wnętrz dla Muzeum Polskiej Prowincji Dominikanów.

Również w ramach projektu kluczowego kontynuowano prace w **krużgankach klasztoru Franciszkanów**, przewidzianych do udostępnienia zwiędającym jako unikalny zespół późnogotyckich malowideł ściennych oraz kształtowanej od XVI wieku galerii portretów krakowskich biskupów. W **kościelnie Franciszkanów** rozpoczęto konserwację wnętrza wraz z wystrojem malarskim prezbiterium i transeptu – wybitnym dziełem Stanisława Wyspiańskiego.

W **kościelnie Pijarów** ostatecznie ukończono i udostępniono, w ramach projektu kluczowego, część podziemną: późnobarokowe założenie *Scala Santa* z freskami o tematyce pasyjnej, prowadzące do ołtarza *Więzienia Jezusa*, z relikwiami ujawnionymi we wschodnim biegu Schodów. Odrębnym

zadaniem była tu konserwacja i ekspozycja grobów zakonnych – katakumb w korytarzach ujmujących Święte Schody. W rezultacie odzyskano zapomnianą przestrzeń sakralną o wybitnych walorach kulturowych. Na szczególną uwagę zasługuje tu wzorowe opracowanie problematyki historycznej i badawczej przez dr Elżbę Buszko¹⁸. Jednocześnie rozpoczęto realizację kolejnego zadania: odsłanianie i konserwację podobnych stylistycznie późnobarokowych

¹⁸ Eliza Buszko, „Zespół klasztorny OO. Pijarów [...] w Krakowie, prace konserwatorskie przy wybranych elementach wystroju i wyposażenia dolnego kościoła [...], dokumentacja powykonawcza prac przeprowadzonych w latach 2017–2020”, t. 1: „Dokumentacja opisowa, fotograficzna i aneksy I–II”, t. 2–3: „Aneksy III–XXIII” (m.in. aneks IV: Paweł Karaszkiwicz, „Analiza stratygrafii, pigmentów i zapraw klasztoru oo. Pijarów”, 2018; aneks V: Mariola Marszałek, Adam Gaweł, „Analiza obiektów odkrytych w Świętych Schodach dolnego kościoła”, 2020; Jan Ptak, „Krypta oraz klasztor oo. Pijarów w Krakowie, elementy relikwiarzy w Świętych Schodach”, 2018), Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (dalej: AWKZ) i archiwum Firmy Konserwatorskiej Piotr Biało [...] w Krakowie.

13. Klasztor Pijarów, dawny refektarz, malowidła po odsłonięciu, przed konserwacją. Fot. Paweł Romanowicz

malowideł (Andrzeja Radwańskiego?) w dawnej klasztornej kaplicy – późniejszym refektarzu (il. 13). Podobną dekorację malarską – przeznaczoną do konserwacji – ujawniono na ścianie korytarza przy zakrystii. W innych pomieszczeniach klasztornych, m.in. w klatce schodowej, odsłonięto i zakonserwowano (z częściową rekonstrukcją powtarzalnych elementów ornamentalnych) „pompejańskie” dekoracje malarskie z końca XIX wieku. Remontowano dach nad północnym skrzydłem klasztoru. Prace, od początku realizacji projektu, prowadzi Firma Konserwatorska Piotr Białko, Zabytki Malarstwa, Rzeźby, Architektury. W piwnicach eksponowano mury dawnych gotyckich kamienic; prace prowadziła firma Marek Cempla i Partnerzy¹⁹.

Kontynuowano remont konserwatorski muru otaczającego klasztor Reformatów²⁰.

W zespole klasztoru Dominikanek kontynuowano podjęte w roku 2019 zabezpieczenia konstrukcyjne.

¹⁹ Stanisław Cechosz, Łukasz Holcer, „Klasztor Pijarów w Krakowie. Sprawozdanie z architektonicznych nadzorów badawczych”, wyd. komp., 2019, AWKZ.

²⁰ Małgorzata Wida, „Mur otaczający klasztor oo. Reformatów [...], sprawozdanie z przebiegu prac, etap II”, wyd. komp., grudzień 2020, AWKZ, sygn. 77.705.

W zespole kościoła pw. św. Tomasza z klasztoru Kanoniczek Ducha Świętego de Saxia (adaptującym dawne kamienice mieszczkańskie, ul. Szpitalna 10 i 12) kontynuowano rozpoczęte w 2019 roku prace konserwatorskie; objęły one fasadę i boczną elewację kościoła, fasady obu dawnych kamienic oraz pomieszczenia w klasztorze. Badania stratygraficzne tynków pozwoliły na przywrócenie pierwotnej zróżnicowanej kolorystyki wszystkich elewacji i fasady kościoła (oliwkowo-zielone tło, jasny ugięty akcentujący podziały architektoniczne), konserwacji poddano znajdujące się tam rzeźby Jezusa Chrystusa oraz św. Piotra i Pawła. Głównym wykonawcą prac była Firma Budowlano-Konserwatorska Jacenty Bielawski²¹.

W dawnym jezuickim kościele pw. św. Piotra i Pawła (od XIX w. parafialnym) kontynuowano

²¹ Katarzyna Magrysiewicz-Dobrzańska, Maciej Dobrzański, „Sprawozdanie z prac konserwatorskich przy fasadach zespołu klasztoru Kanoniczek Ducha Św. de Saxia oraz kościoła pw. św. Tomasza w Krakowie, dokumentacja opisowa i fotograficzna”, styczeń 2020; i idem, „Dokumentacja prac konserwatorskich przy elewacjach kościoła pw. św. Tomasza [...]”, listopad 2020, wyd. komputerowe, AWKZ, sygn. 75.095, 77.289.

wymianę pokryć dachowych²². W otoczeniu kontynuowano rozpoczęte w 2010 roku badania archeologiczne (prowadzone pod kierunkiem prof. Jacka Poleskiego) i prace zabezpieczające na terenie wrydarza pomiędzy świątynią a linią średniowiecznych fortyfikacji. Realizacja ta związana jest z podjętą przez prof. Franciszka Ziejkę ideą Panteonu Narodowego, powiązanego z kryptami pod prezbiterium świątyni (z grobem ks. Piotra Skargi).

Kilka zadań kontynuowano w **zespole kościoła pw. św. Andrzeja i klasztoru Klarysek**²³: konserwację kolejnych barokowych elementów wyposażenia chóru zakonnego w obrębie empory zachodniej (wykonawcą jest Firma Konserwatorska Piotr Biało, Zabytki Malarstwa, Rzeźby, Architektury, prace pod kierunkiem mgr Haliny Koziany-Biało)²⁴ oraz remont dachów i kominów klasztoru²⁵. Podjęto konserwację elewacji klasztoru od ul. Grodzkiej ukształtowanej w 1843 r. w duchu wczesnego historyzmu (*Rundbogenstil*).

Zespoły zabudowy w rejonie ulicy Kanoniczej

Kompleksowe konserwacje pałaców kanoników wawelskiej kapituły katedralnej podjęte zostały przez Społeczny Komitet bezpośrednio po roku 1990. Obecnie, po upływie ponad ćwierćwiecza, należy powrócić do niektórych zadań.

Prowadzono prace w rezydencjach znajdujących się w gestii Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II.

²² B. Krasnowolski, *Prace konserwatorskie* [...] w roku 2019, op.cit., s. 136, przyp. 10.

²³ Ibidem, s. 136, przyp. 11, 12.

²⁴ Halina Koziana-Biało, „Konserwacja 19 obrazów z wyposażenia barokowego chóru na emporze kościoła pw. św. Andrzeja w zespole klasztoru Sióstr Klarysek [...] w Krakowie, dokumentacja prac konserwatorskich przeprowadzonych w 2020 roku”; Maciej Małczewski, „Dwa relikwiarze w kształcie sarkofagów (XVII w.), relikwiarz wielu świętych (1693–1706), relikwiarz bł. Salomei (XVII/XVIII w.) z wyposażenia wnętrza barokowego chóru na emporze [...], dokumentacja prac konserwatorskich przeprowadzonych w 2020 roku”, wyd. komputerowe, 2021, AWKZ, sygn. 77.540, 77.541. Zob. też: B. Krasnowolski, *Prace konserwatorskie* [...] w roku 2019, op.cit., s. 136; Maria Trupek (część konserwatorska), Andrzej Włodarek (część historyczna), „Program prac konserwatorskich barokowego wyposażenia empory – chóru kościoła św. Andrzeja”, wyd. komp., 2009, AWKZ.

²⁵ Dorota Matloch-Klechowka („Rearte”), „Klasztor Sióstr Klarysek [...] w Krakowie, prace remontowo-konserwatorskie w zakresie dachów, kominów oraz gzym-su elewacji klasztoru od ul. Grodzkiej, 2019–2020”, wyd. komp., październik 2020, AWKZ, sygn. 76.815.

W Domu Długosza (ul. Kanonicza 25 / ul. Podzamcze) kontynuowano remont konserwatorski. **W pałacu przy ul. Kanoniczej 9** prowadzono remont konserwatorski elewacji dziedzińcowej.

W trybie awaryjnym wzmocniono arkady i sklepienia w dziedzińcowych loggiach **Kamienicy Dziekańskiej** (ul. Kanonicza 21; dziś siedziba Muzeum Archidiecezjalnego), wybitnym dziele Santi Gucciego i jego warsztatu.

W **zespole dawnego klasztoru Karmelitów** (dzisiaj siedziba Muzeum Archeologicznego) przy ul. Senackiej kontynuowano remont konserwatorski elewacji.

Architektura świecka; zespoły zabudowy uniwersyteckiej; pałace, kamienice mieszczańskie, budowle użyteczności publicznej, fortyfikacje

W Collegium Broscianum (adaptującym dawne kolegium jezuickie w sąsiedztwie kościoła św. Piotra i Pawła) przy ul. Grodzkiej 52 kontynuowano remont konserwatorski elewacji dziedzińcowej.

W Collegium Kollatajowskim rozpoczęto konserwację i rekonstrukcję stolarki okiennej.

W pałacu Krzysztofory – siedzibie Muzeum Krakowa – konserwowano wystroje malarskie w skrzydle frontowym. Jest to element projektu „Krzysztofory od nowa – Muzeum Kompletne”, współfinansowanego przez Unię Europejską.

W dawnym **pałacu Wielopolskich** (dzisiejszej siedzibie Magistratu) kontynuowano prace rozpoczęte w poprzednim roku: remont konserwatorski elewacji od strony pl. Wszystkich Świętych oraz konserwację detali kamiennych.

W Pałacu Biskupim rozpoczęto remont konserwatorski elewacji dziedzińcowych; wykonawcą jest firma ANTIS – Przedsiębiorstwo Budowlano-Konserwatorskie, Rafał Cwiężek²⁶.

W kamienicy Pod Blachą (Rynek Główny 29) konserwowano utrzymaną w stylu „pompejańskim”, ujawnioną w 2019 roku, dekorację malarską w sieni (il. 14), powstałą w okresie przebudowy prowadzonej w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIX wieku staraniem Franciszka Ksawerego Milieńskiego. Dla odtworzenia pierwotnego efektu przyjęto rekonstruowanie niezachowanych, powtarzalnych

²⁶ Katarzyna Magrysiewicz-Dobrzańska, „Dokumentacja prac konserwatorskich przy elewacji skrzydła południowego dziedzińca Pałacu Biskupiego w Krakowie [...]: tynki z kamiennym wystrojem rzeźbiarskim”, wyd. komp., styczeń 2020, AWKZ, sygn. 75.098.

14. Kamienica Pod Błachą (Rynek Gł. 29), malowidła „pompejańskie” w sieni, po konserwacji. Fot. Bogusław Krasnowolski

elementów ornamentalnych. Wykonawcą była firma Dawid Święch, Konserwacja Zabytków.

W cennej kamienicy przy ul. św. Jana 12, przekazanej przez Klemensa Bąkowskiego Towarzystwu Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, odsłaniano i konserwowano wystroje malarskie we frontowym pomieszczeniu pierwszego piętra. Pracami kierowała art. kons. Bożena Boba-Dyga, nadzór, w czynie społecznym, pełnił dr Zbigniew Beiersdorf. W wyniku przeprowadzonych badań konserwatorskich ujawniono trzy warstwy z dekoracjami malarskimi. Ekspozowano relikty najstarszej, zachowanej reliktoowo, związanej z elementami wystroju kształtowanego od ok. 1611 roku: stropem belkowym i ujawnionymi resztami kolumny międzyokiennej. Za element główny w aranżacji wnętrza uznano zachowaną w najpełniejszym stopniu polichromię z 2. połowy XVIII wieku. Fragmenty przesłaniającej ją dekoracji malarskiej z 1. połowy XIX wieku postanowiono ekspozować w odkrytej wnęce piecowej²⁷.

²⁷ Bożena Boba-Dyga, Anna Bojęś-Białasik, Katarzyna Feć-Sfora, „Dokumentacja konserwatorska powykonawcza z realizacji prac konserwatorskich przy

Powrócono do prowadzonej do 2014 roku realizacji w gmachu Arcybractwa Miłosierdzia przy ul. Siennej 5 / Stolarskiej 1–3, likwidując stan zagrożenia muru granicznego z posesją przy ul. Siennej 3.

W czternastowiecznej kamienicy mieszczańskiej przy ul. Świętego Krzyża 23 (będącej dziś plebanią parafii Świętego Krzyża) kontynuowano prace w średniowiecznych piwnicach przeznaczonych dla muzeum parafialnego.

W kamienicy będącej siedzibą probostwa przy kościele św. Anny wykonano izolację przeciwwilgociową oraz przeprowadzono remont konserwatorski elewacji zachodniej (zwróconej ku kościołowi) i północnej.

W kamienicy Wikariackiej (ul. Grodzka 44 / ul. Senacka; niegdyś siedzibie wikariuszy wawelskiej

polichromii w pomieszczeniu I piętra kamienicy przy ul. św. Jana 12 w Krakowie”, wydr. komp., Kraków 2020, AWKZ, sygn. 77.174. Zob. też artykuł w niniejszym tomie „Rocznika Krakowskiego”: i idem, *Odkrycia i aranżacja konserwatorska wystroju wnętrza z okresu od XVII do XIX wieku w północnym pomieszczeniu I piętra w budynku przy ulicy św. Jana 12 w Krakowie. Znaczenie badań w pracach konserwatorsko-budowlanych.*

katedry) kontynuowano remont konserwatorski fasady powiązany z rekonstrukcją dziewiętnastowiecznej stolarki okiennej.

W **Sukiennicach** usuwano pęknięcia sklepień arkad w podcieniach autorstwa arch. Tomasza Prylińskiego.

W **Barbakanie** rozpoczęto prace konserwatorskie przy wewnętrznym balkonie i jego kamiennych konsolach²⁸.

KAZIMIERZ ZE STRADOMIEM

Kościóły i klasztory

W ramach projektu kluczowego kontynuowano wieloletni cykl konserwacji wyjątkowo bogatego wyposażenia wnętrza głównej świątyni parafialnej, **kościół pw. Bożego Ciała**. Prace, nadal prowadzone pod kierunkiem art. kons. Krystyna Kozieła, objęły badania i konserwację rokokowych ołtarzy bocznych we wschodnim przeszkle korpusu, z przywracaniem pierwotnej kolorystyki, zatartej w wyniku wtórnych przekształceń (il. 15). Zabezpieczano i dokumentowano wcześniejsze elementy wystroju, ujawnione po zdemontowaniu ołtarzy (il. 16). Kontynuacja prac przewidziana jest w kolejnych latach. Dla dalszych prac w **klasztorze Kanoników Regularnych Laterańskich** opracowano dokumentację remontu konserwatorskiego, obejmującego m.in. wzmocnienie konstrukcyjne dziedzińcowej loggii kolumnowo-arkadowej – dzieła warsztatu pracującego na usługach prepozyta ks. Marcina Kłoczyńskiego w latach 1612–1644²⁹.

W gotyckim **augustiańskim kościele pw. śś. Katarzyny Aleksandryjskiej i Małgorzaty** kontynuowano rozpoczętą w 2018 roku konserwację południowej ceglanej elewacji nawy głównej, elewacji kamiennej kruchty południowej i kaplicy św. Moniki (Węgierskiej) oraz przeszkleń witrażowych. Prace prowadziła firma AC Konserwacja Zabytków, Piotrowski, Kosakowski, robotami konserwatorskimi kierowała dr Bożena Opiłło. Program

objął m.in.: „oczyszczenie wątków ceglanych z nawarstwień fałszywej patyny [...], uporządkowanie otworów maculcowych z zachowaniem możliwości gniazdowania języków [...], uzupełnienia ubytków cegieł kitami mineralnymi [...], uzupełnienie ubytków spoinowania [...], hydrofobizację powierzchni wątku [...], usunięcie nieprawidłowych lub uszkodzonych i spękanych uzupełnień kamieniarki wykonanych z zapraw mineralnych [...], wzmocnienie strukturalne osłabionej kamieniarki pinakli nawy bocznej i kruchty”. W rezultacie „zabiegi z zakresu konserwacji estetycznej, zarówno wątku ceglanego jak i kamienia, przywróciły pierwotną, naturalną kolorystykę”. Istotnym osiągnięciem badawczym była identyfikacja i inwentaryzacja dwudziestu znaków kamieniarskich ujawnionych na ścianach kruchty i nawy południowej³⁰ (il. 17). Równolegle prowadzono konserwację przeszkleń witrażowych w oknach nawy³¹.

Przy **kościelnie Paulinów pw. śś. Michała Archanioła i Stanisława Biskupa Na Skalce** kontynuowano prace zabezpieczające w rezerwacie archeologicznym po południowej stronie świątyni, z czytelnymi relikami kościoła gotyckiego. Roboty prowadzi firma Cempla i Partnerzy, Konserwacja Zabytków, opierając się na ustaleniach badawczych podsumowanych w publikacji zredagowanej przez prof. Jacka Poleskiego³² oraz projekcie autorstwa mgr. inż. Lecha Sobieszka. Nadzór archeologiczny sprawował mgr Jakub Nawrot, architektoniczno-badawczy dr hab. arch. Anna Bojęś-Białasik. Prace, rozpoczęte w roku 2019, objęły usunięcie betonowych nakryć muru oporowego, zabezpieczenie konstrukcji wieńcem żelbetowym i wykonanie otworów drenażowych dla odprowadzenia wód opadowych zagrażających wspomnianym reliktom³³.

²⁸ Paulina Łyziak-Dyga, „Barbakan, remont konserwatorski balkonu wewnętrznego wraz z wspierającymi go konsolami, projekt budowlany”, wydr. komp., październik 2020, AWKZ, sygn. 76.909.

²⁹ Piotr Kozieł („Sima Art.”, architektura), Lech Sobieszek (konstrukcja), „Remont i wzmocnienie konstrukcyjne podcieni dziedzińca wewnętrznego klasztoru Kanoników Regularnych Laterańskich” [projekt], wydr. komp., październik 2020, AWKZ, sygn. 76.986.

³⁰ Bożena Opiłło, „Kościół pw. św. Katarzyny, remont konserwatorski elewacji południowej nawy głównej oraz kamiennych elewacji nawy i kruchty południowej wraz z renowacją witraży, 2018–2020, dokumentacja opisowa, fotograficzna i rysunkowa”, wydr. komp., listopad 2020, AWKZ, sygn. 77.215.

³¹ Marcin Heine („Ars Vitrea II”), „Witraże, dokumentacja opisowa i fotograficzna”, AWKZ.

³² *Sredniowieczny kościół Na Skalce w Krakowie w świetle badań interdyscyplinarnych*, red. Jacek Poleski, Kraków 2018.

³³ Wojciech Wachowicz, „Dokumentacja prac remontowo-konserwatorskich w obrębie reliktyw zabudowy gotyckiej przy południowej ścianie kościoła – kontynuacja [...] w zespole klasztoru Ojców Paulinów Na Skalce”, wydr. komp., listopad 2020, AWKZ, sygn. 76.870.

15. Kościół pw. Bożego Ciała, ołtarz Krzyża Świętego, stan przed konserwacją i po niej. Fot. Krystyn Kozieł

Dawne Miasto Żydowskie

Prace prowadzono w ścisłym współdziałaniu z Gminą Wyznaniową Żydowską. W ramach projektu kluczowego kontynuowano prace konserwatorskie przy renesansowych i manierystycznych macewach na **cmentarzu Remuh**. Opracowano dokumentację systemu informacyjnego dla ścieżki edukacyjnej³⁴.

W **synagodze Tempel** – centrum życia duchowego żydowskiej inteligencji Krakowa od 2. połowy XIX wieku do tragedii Holokaustu – kontynuowano podjętą w 2019 roku konserwację zagrożonych konstrukcyjnie słupów galerii dla kobiet.

Kontynuowano prace na **nowym cmentarzu Żydowskim**, założonym około 1800 roku. Program, do realizacji w ciągu kilku lat, w nawiązaniu do wcześniejszych ustaleń – opracował konserwator Marek Gosztyła. Pracami objęto 50 macew oraz kwatery

³⁴ „Rewaloryzacja zespołu synagogi Remuh wraz z konserwacją nagrobków na cmentarzu [...] i utworzeniem ścieżki edukacyjnej [...]. Projekt techniczny: tablice informacyjne montowane w zespole [...]”, wydr. komp., wrzesień – październik 2020, Archiwum Miejskiego Konserwatora Zabytków (dalej: AMKZ).

wojskową z I wojny światowej (projektowaną pierwotnie przez znanego architekta wiedeńskiego Hansa Mayra, zrealizowaną ostatecznie według projektu Alfreda Düntucha)³⁵. Założono koncentrację prac i zachowanie ścisłego związku macew z pochówkami.

Mury obronne i zabudowa świecka

Ukończono konserwację odcinka czternastowiecznego **muru obronnego miasta** zachowanego przy ul. Paulińskiej jako mur ogrodu klasztoru Paulinów. Prace prowadziły firmy Konserwacja i Rekonstrukcja Detali Architektonicznych, Włodzimierz Drabczyński oraz Cempla i Partnerzy, Konserwacja Zabytków. Ogólne kierownictwo sprawował mgr Marek Sawicki, konsultantem był dr Paweł Dettloff. Usunięto efekty wcześniejszych błędnych restauracji (uzupełnienia z zaprawami cementowymi), ko-

³⁵ Marek Gosztyła, „Program prac konserwatorskich dla 300 kamiennych nagrobków z Nowego Cmentarza Żydowskiego [...]”, wydr. komp., Kraków, sierpień 2020; Marek Sawicki, „Dokumentacja powykonawcza [...] konserwacji 50 nagrobków z Nowego Cmentarza Żydowskiego”, wydr. komp., Kraków 2020; idem, „Program

16. Kościół Bożego Ciała, malowidło *Zdjęcie z krzyża za ołtarzem Krzyża Świętego*. Fot. Krystyn Koziół

twiono partie osłabione konstrukcyjnie, uzupełniano ubytki pierwotnych kamiennych partii wapieniem jurajskim z zachowaniem warstw wyrównawczych oraz ubytki ceglanej nadbudowy³⁶.

W ratuszu na placu Wolnica, użytkowanym przez Muzeum Etnograficzne, kontynuowano prace w najstarszych zachowanych partiach piwnic części północnej, zapewne z końca XIV wieku.

DAWNE PRZEDMIEŚCIA KRAKOWA

W zespole klasztoru Kapucynów rozpoczęto remont konserwatorski Domku Loretańskiego, dzieła Kacpra Bażanki.

prac konserwatorskich dla cmentarza wojennego z czasów I wojny światowej nr 387 [...]", wydr. komp., Kraków 2020, AMKZ.

³⁶ Ignacy Jakubczyk, „Zespół klasztorny Ojców Paulinów na Skałce [...]. Dokumentacja prac remontowo-konserwatorskich muru [...] od strony ul. Paulińskiej prowadzonych w latach 2017–2002", listopad 2020; Marek Cempla, Stanisław Cechosz, Łukasz Holcer,

17. Kościół pw. św. Katarzyny, korpus, strona południowa, stan po konserwacji. Fot. Bogusław Krasnowolski

W klasztorze Karmelitanek Bosych przy ul. Łobzowskiej rozpoczęto remont konserwatorski zagrożonych konstrukcyjnie fragmentów muru otaczającego zespół. Późna metryka owego muru, wzniesionego w ostatniej ćwierci XIX wieku z fabrycznie produkowanej cegły, przemawia za znacznym stopniem rekonstrukcji.

Kontynuowano prace na **obrzeżu Plant**, kształtowanym w dobie autonomii galicyjskiej jako reprezentacyjny ciąg zabudowy. W budynku **dawnego Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych „Floriana”** (dzisiaj siedziba szkół muzycznych) przy ul. Basztowej 8 – dziele Tadeusza Stryjeńskiego, Filipa Pokutyńskiego i Tomasza Prylińskiego – rozpoczęto rekonstrukcję stolarki okiennej. W **dawnej siedzibie Akademii Handlowej** przy ul. Kapucyńskiej 2 (arch. Jan Zawiejski) poza analogicznymi pracami konserwowano też pochodzące z czasu budowy posadzki ceramiczne.

„Północny mur obwodowy zespołu klasztorowego. Remont konserwatorski muru od strony ul. Paulińskiej [...]. Rozeznanie architektoniczno-badawcze, etap 4”, wydr. komputerowe, październik 2020, AWKZ, sygn. 77.144.

W siedzibie Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” ukończono ostatni etap kompleksowych prac remontowych w ramach projektu kluczowego, obejmujący dekoracje malarskie jednego z wnętrz, ujawnione w toku realizacji. Zastrzeżenia niżej podpisanego budzi tu, jak w poprzednich latach, wysoki koszt nakładów z Narodowego Funduszu, przekraczający w roku ubiegłym 2,5 mln zł, raczej nie-współmierny wobec walorów zabytkowych.

Rozpoczęto remont dawnej roгатki „Wolskiej” (ul. Piłsudskiego 29).

W willi Pod Stańczykiem (dzisiaj siedziba Collegium Sanockiego) przy ul. Batorego 12, związanej z życiem i twórczością Tadeusza Stryjeńskiego, rozpoczęto konserwację neorenesansowej fasady. Prace prowadzono pod kierunkiem konserwatora mgr. Marka Pawlusa. W ogólnych założeniach przyjęto, że „głównym celem prac, oprócz poprawy stanu technicznego, jest przywrócenie pierwotnej kolorystyki”, nadanej przez zróżnicowane materiały: wątki ceglane z barwionymi spoinami, tynki i odlewy z cementu romańskiego, detale z piaskowca, wapienia i polerowanego marmuru, polichromie, elementy drewniane, pokrycie dachu blachą miedzianą³⁷.

W siedzibie Zakładu Fundacji Ludwika i Anny Helclów – monumentalnym dziele Tomasza Prylińskiego – kontynuowano rekonstrukcję stolarki okiennej.

W zespole dawnego więzienia garnizonowego z doby autonomii galicyjskiej (dziś areszt śledczy, ul. Montelupich 7) kontynuowano rozpoczęty w 2018 roku remont konserwatorski elewacji i dachu budynku administracyjno-szpitalnego.

Prowadzono remonty konserwatorskie kamienic czynszowych przy ul. Studenckiej 8 / Loterańskiej, Długiej 5 („pod Głowami”) i 34, Pędzichów 21, Staszica 14, Karmelickiej 50, Michałowskiego 2 i 9, Sarego 20.

Na Wielopolu kontynuowano prace w modernistycznym, projektowanym przez Adolfa Szyszko-Bohusza zespole dawnej Pocztovej Kasy Oszczędności; objęły one elewacje domu pracowników Kasy przy ul. Zyblikiewicza 5.

Na Wesolej kontynuowano kompleksowe prace w kościołach Jezuitów (kolejny etap konserwacji ceglanych wątków i kamiennego detalu elewacji) i św. Mikołaja. Firma Konserwatorska Piotr Biało-

ko... prowadziła tu, według programu opracowanego i przyjętego w 2017 roku³⁸, konserwację dwóch późnogotyckich portali (z odtworzeniem dekoracji malarskiej), manierystycznego nagrobka prepozyta Klemensa Krupki (zm. 1604) oraz epitafiów prepozytów z XVII, XVIII i XIX wieku z marmuru dębnickiego, z portretami trumiennymi. Pracami kierowała mgr Karolina Pachuta. Ta sama firma prowadziła też konserwację wnętrz przybudówek z początku XX wieku, wzniesionych pod nadzorem historyka sztuki Juliana Pagaczewskiego: kruchty i zakrystii południowej (z polichromią)³⁹.

W zespole kościoła i klasztoru Karmelitanek Bosych kontynuowano konserwację elementów wyposażenia – dokumentów historii, zwieszonych tu w dobie niewoli narodowej z klasztorów likwidowanych pod zaborem pruskim: drewnianego ołtarza relikwiarzowego z XVII wieku, malowanego na metalu obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem z 1652 roku, licznych barokowych obrazów z XVIII wieku i elementów wyposażenia furty klasztornej. Prace prowadziła Firma Konserwatorska Piotr Biało[...]⁴⁰.

PODGÓRZE

Zakres prac był tu znacznie mniejszy niż oczekiwany przez Społeczny Komitet i ograniczony do zespołów sakralnych. W kościele parafialnym pw. św. Józefa – dziele charakterystycznym dla arch. Jana Sas-Zubrzyckiego – w trybie awaryjnym naprawiono ceramiczne pokrycie dachowe⁴¹.

³⁸ Karolina Pachuta, „Program prac konserwatorskich. Elementy kamiennego wystroju oraz drzwi w prezbiterium kościoła pw. św. Mikołaja [...] w Krakowie”, wyd. komp., AWKZ.

³⁹ Karolina Pachuta, Monika Rolewicz, „Kościół pw. św. Mikołaja [...] w Krakowie. Elementy kamiennego wystroju prezbiterium. Dokumentacja prac konserwatorskich przeprowadzonych w latach 2019–2020”, listopad 2020; i i dem, „Kościół pw. św. Mikołaja [...], kruchta południowa, zakrystia południowa, dokumentacja prac konserwatorskich przeprowadzonych w 2020 r.”, wyd. komputerowe, listopad 2020, AWKZ, sygn. 77.027, 77.214.

⁴⁰ Ryszard Rolewicz, „Wyposażenie zespołu klasztornej Sióstr Karmelitanek Bosych przy ul. Kopernika w Krakowie, program prac konserwatorskich”, 2020; Halina Koziana-Biało, „Klasztor Karmelitanek Bosych [...], dokumentacja prac konserwatorskich retabulum Matki Boskiej, obrazów św. Teresy, św. Jana od Krzyża, elementów wyposażenia furty”, 2021, wyd. komputerowe, AWKZ, sygn. 76.461.

⁴¹ Tadeusz Kinc i „Zakład Usługowy Labux, Józef Bulowski, Bielsko-Biała”, „Opis interwencyjnych napraw pokrycia dachowego kościoła pw. św. Józefa [...] w Krakowie z dokumentacją zdjęciową”, wyd. komp., 24 listopada 2020, AWKZ, sygn. 77.037.

³⁷ Marek Pawlus, „Dokumentacja konserwatorska dla prac wykonanych w ramach zadania: remont konserwatorski elewacji Collegium Sanockiego z ogrodzeniem [...] przy ul. Batorego 12 w Krakowie, etap 1”, wyd. komp., październik 2020, AWKZ, sygn. 77.041.

Przygotowano obszerne materiały projektowe dla **starego cmentarza Podgórskiego**, założonego wraz z miastem w latach osiemdziesiątych XVIII wieku, zdewastowanego i zredukowanego do niespełna 1/3 powierzchni w dobie okupacji hitlerowskiej w związku z rozszerzeniem torowisk kolejowych obsługujących KL Płaszów oraz w 1975 roku przez przebicie ul. Telewizyjnej. Projekt zakłada „rewaloryzację [...] polegającą na odtworzeniu dawnego układu cmentarza poprzez przywrócenie [...] przebiegu alej i kwater, uporządkowanie zieleni [...], stworzenie lapidarium z wyeksponowanymi elementami [...] nagrobków ze zlikwidowanej części cmentarza [...]”. Przewidziano „rzeźbę akcentującą oś główną [...] [utworzoną] z elementów grobowca rodziny Cieślaków [...]” oraz „nowe nagrobki kamienne [...], mające zastąpić [...] lastrykowe [...], wykonane [...] w latach 70. podczas przenoszenia szczątków ze zlikwidowanej części cmentarza”⁴².

Konserwowano też nagrobki na **nowym cmentarzu Podgórskim** (założonym w 1900 r.); niektóre prace finansował Obywatelski Komitet Ratowania Krakowa⁴³ ze środków pozyskiwanych w ramach corocznej kwesty.

REJON ALEJ TRZECH WIESZCZÓW

W gmachu Biblioteki Jagiellońskiej – monumentalnym dziele arch. Wacława Krzyżanowskiego z lat trzydziestych ubiegłego wieku – kontynuowano wieloletni cykl prac obejmujący zarówno sam gmach, jak projektowane wraz z nim jego wyposażenie. Tym razem skoncentrowano się na stolarcie okiennej.

W zespole zabudowy pl. Inwalidów – znakomitym dziele krakowskiej architektury międzywojennego dwudziestolecia – kontynuowano rozpoczęty w 2018 roku remont konserwatorski „**Domu Śląskiego**” (ul. Królewska 1 / ul. Pomorska 2), mieszczącego w dobie okupacji hitlerowskiej gestapowską

⁴² Bartosz Michalski (architektura), Zbigniew Jastrzębski („Projektowanie architektoniczne Anna i Bartosz Michalscy S.C. w Gliwicach, konstrukcja), „Rewaloryzacja Starego Cmentarza Podgórskiego w Krakowie [...] projekt budowlany, projekt zagospodarowania terenu”, wyd. komp., 2020. Zob. też Karolina Pachuta, „Stary Cmentarz Podgórski, elementy nagrobków i grobowców przeniesione ze zlikwidowanej części [...], program konserwatorski”, wyd. komp., Kraków, listopad 2020 oraz programy prac konserwatorskich dotyczące poszczególnych obiektów, AMKZ.

⁴³ Zob. programy konserwatorskie dot. poszczególnych realizacji; Anna Janicka-Fećko, „Zakres prac konserwatorskich przy niektórych grobach remontowanych ze środków Obywatelskiego Komitetu Ratowania Krakowa

katownię. Prace objęły odtwarzanie stolarki – istotnego elementu wystroju elewacji.

AUSTRIACKA TWIERDZA KRAKOWSKA I ZABYTKI TECHNIKI

Doskonale postępują prace w licznych budowlach obronnych Twierdzy, wybitnego w skali światowej dzieła kategorii *architectura militaris* z 2. połowy XIX i początku XX wieku. Do planu włączano jedynie te obiekty, które miały zapewnione trwałe użytkowanie.

W ramach projektu kluczowego kontynuowano prace w bastionie V fortu nr 2 „**Kościuszk**o” (otaczającym Kopiec Kościuszki), związane z przewidywaną tu stałą wystawą *Kościuszk*o – *bohater wciąż potrzebny*. Kontynuowano ponadto inne zadania: konserwację koszar szyjowych bastionów, kaponierę północnej i kurtyn oraz neogotyckiej kaplicy bł. Bronisławy (arch. Feliks Książarski) wraz z wyposażeniem (prace prowadził zespół konserwatorów pod kierunkiem prof. Edwarda Kosakowskiego)⁴⁴ oraz uczytelnianie zniszczonych elementów fortu z wykorzystaniem obszernych materiałów źródłowych – planistycznych i ikonograficznych.

W potężnym **forcie „Kleparz”**, jednym z najstarszych (lata 1856–1859), kontynuowano zakrojone na szeroką skalę prace konserwatorskie wynikające z projektowanego zagospodarowania na cele związane z turystyką kulturową.

W **forcie artyleryjskim nr 49 „Krzesławice”** (XIX/XX w.), będącym miejscem masowych egzekucji dokonywanych przez hitlerowskich okupantów w latach 1939–1941, wzorowo użytkowanym przez Młodzieżowy Dom Kultury, kontynuowano realizowany od kilkunastu lat cykl prac obejmujących poszczególne elementy założenia (schron główny, poterna, kaponiera czołowa) oraz częściową rekonstrukcję elementów ziemnych. Umacniano skarpy, przy których miały miejsce wspomniane wspomniane egzekucje.

wa na terenie Cmentarza Podgórskiego Nowego”, wyd. komp., Kraków 2020, AMKZ.

⁴⁴ Bartłomiej Konieczny, „Remont konserwatorski elementów wystroju wnętrza kaplicy św. Bronisławy przy Kopcu Kościuszki, 2020–2021, dokumentacja konserwatorska”, wyd. komp., Kraków, kwiecień 2021; Aneta Krawczyk-Wróbel, „Program prac konserwatorskich ołtarza oraz stalli z kaplicy bł. Bronisławy przy Kopcu Kościuszki, wyd. komp., Krzeszowice, marzec 2020; eadem, „Kaplica bł. Bronisławy [...], konserwacja ołtarza oraz stalli”, wyd. komp., Krzeszowice, styczeń 2021, AMKZ.

W forcie nr 51 ½ „Swoszowice” (koniec XIX w.) kontynuowany jest remont konserwatorski budynku fortecznego.

W forcie artyleryjskim nr 52 „Borek” (lata 80. XIX w.) kontynuowano, przy zaangażowaniu miejscowej społeczności, prace konserwatorskie i adaptacyjne dla Klubu Kultury „Kliny”.

W forcie nr 52a „Łapianka” z końca XIX wieku – adaptowanym dla Muzeum Ruchu Harcerskiego – kolejny etap prac (prowadzonych od 2012 r.) przyniósł konserwację i częściowe odtworzenie umocnień fosy.

W dwóch bliźniaczych fortach nr 52 ½ „Skotniki Nord” i „Skotniki Süd” (koniec XIX w.) kontynuowane są prace konserwatorskie i adaptacyjne, w pierwszym z nich wiążące się z adaptacją dla Centrum Dokumentacji Zsyłek, Wypędzeń i Przesiedleń, w drugim – z kształtowaniem otoczenia i zieleni fortecznej maskującej.

ZESPOŁY NA OBRZEŻACH MIASTA

Na **Zwierzyncu w kościele Norbertanek pw. św. Augustyna i Jana Chrzciciela** kontynuowano prace badawcze i projektowe dotyczące uratowania przed destrukcją i wyeksponowania unikalnego w skali Krakowa późnoromańskiego detalu: portalu w północnym wejściu do świątyni (il. 18). Istotnym problemem jest tu pogodzenie pełnej ekspozycji portalu i zróżnicowanych poziomów jego posadowienia, dzisiejszej posadzki kruchty oraz terenu na zewnątrz kościoła. Zaproponowano obniżenie posadzki w kruchcie do stanu z wieku XIII i wprowadzenie kładki wiodącej od wejścia do kruchty do portalu (wejścia do kościoła)⁴⁵. Na podstawie zgromadzonej dokumentacji rozpoczęto konserwację. Prace prowadzi firma konserwatorska Piotra Białki. Sformułowano program konserwatorski remontu dachów nad skrzydłami klasztoru, stwierdzając: „należy w trybie pilnym przystąpić do prac mających na celu wzmocnienie elementów konstrukcyjnych więźby dachowej oraz [...] wymianę [...] pokrycia dachu”⁴⁶.

⁴⁵ Józef Białasik, „Koncepcja ekspozycji romańskiego portalu w kruchcie południowej kościoła klasztornego ss. Norbertanek na Zwierzyncu”, wyd. komp., Kraków 2020, AMKZ.

⁴⁶ Henryk Pachla, Agnieszka Księżyc-Budzowska (firma „Kompleksowa Rewaloryzacja Obiektów Zabytkowych Pachla”), „Ekspertyza konstrukcyjna więźby dachowej nad skrzydłami południowym i północnym zamkniętymi wirydarz większy (wschodni) w klasztorze Sióstr Norbertanek [...] w Krakowie”, wyd. komp., Kraków, luty 2020, AMKZ, sygn. 9301.

18. Kościół Norbertanek na Zwierzyncu, późnoromański portal w wejściu od południa w trakcie badań i konserwacji. Fot. Paweł Romanowicz

W drewnianej **kaplicy pw. św. Małgorzaty** rozpoczęto kompleksowy remont konserwatorski, powiązany z wprowadzeniem systemu ochrony przeciwpożarowej.

Na **Bielanach** kontynuowano prace konserwatorskie we wnętrzu prezbiterium **kościół Kamedułów**⁴⁷.

W **kościół opactwa benedyktyńskiego pw. św. Piotra i Pawła w Tyńcu**, na podstawie przeprowadzonych wcześniej badań archeologicznych i architektonicznych, wykonano projekt drenażu i izolacji wschodniej i północnej ściany prezbiterium⁴⁸. Ba-

⁴⁷ Aleksandra Wójcik, Halina Koziana-Białko (Firma Konserwatorska Piotr Białko [...]), „Dokumentacja powykonawcza prac konserwatorskich prowadzonych w obrębie wystroju prezbiterium kościoła oo. Kamedułów na Bielanych [...] w latach 2016–2020”, t. 1–3, wyd. komp., Kraków 2020, AMKZ.

⁴⁸ Ewa Dobrucka, „Projekt drenażu oraz izolacji pionowej ścian w obrębie cokołu wschodniej i północnej elewacji prezbiterium kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła w Tyńcu”, wyd. komp., listopad 2020; Anna Bojęś-Białasik, Bogdan Czesak, Bogna Gostyńska,

dania te ujawniły imponującą, skrytą pod ziemią, konstrukcję zabezpieczającą wschodni stok wzniesienia przed osuwiskami spowodowanymi dobudowaną w latach sześćdziesiątych–siedemdziesiątych XVIII wieku parawanową wschodnią elewacją. Ujawniono też bruki z XVIII/XIX wieku, cmentarz przykościelny funkcjonujący od doby romańskiej do połowy wieku XV oraz kamienną konstrukcję po stronie północnej, łączoną z zabezpieczaniem zbocza, może w dobie budowy gotyckiego kościoła po roku 1452.

Kontynuowano konserwację i przywracanie późnobarokowych elementów wystroju wnętrza oraz konserwację współczesnych im malowideł ściennych w kaplicy pw. św. Benedykta – ideowego i formalnego odpowiednika konserwowanej w poprzednim roku podobnej dekoracji plastycznej kaplicy św. Scholastyki. W ten sposób ostatecznie odzyskano znane wcześniej tylko ze źródłowych wzmianek dzieło krakowskiego malarza Andrzeja Radwańskiego. Prace nadal prowadził zespół Veritas Arte pod kierunkiem kons. Marcina Ciby. W roku 2020 przyjęto sprawozdania z prac przeprowadzonych w 2019 roku oraz kończono prace w kaplicy św. Benedykta; objęły one dekoracje malarskie ścian akcentujące późnobarokową artykulację, portal z ok. 1622 roku w przejściu do sąsiedniej kaplicy i zakrystię wraz z wyposażeniem⁴⁹.

W **Mogile**, w **opactwie Cystersów**, w ramach projektu kluczowego, kontynuowano prace w późnogotyckim i renesansowym Pałacu Opata i Przeoracie, prowadzone w celu utworzenia tu Muzeum Cystersów. W **kościelnie klasztornej pw. Wniebowzięcia N.P. Marii i św. Wacława** dokończono, opierając się na wcześniej sprecyzowanych programach⁵⁰, konser-

wację wystroju nawy głównej z „młodopolską” polichromią autorstwa Jana Bukowskiego (1914–1919) i pozostałościami wcześniejszych dekoracji malarskich; w kaplicy św. Krzyża (w północnym ramieniu transeptu) konserwowano późnobarokową polichromię. Poza finansowaniem ze środków Narodowego Funduszu prowadzono konserwację dzieł późnogotyckiej plastyki przeznaczonych do eksponowania w Muzeum Prowincji Cystersów⁵¹.

W **kościelnie pw. św. Bartłomieja** kontynuowano remont konserwatorski powiązany z korygowaniem instalacji elektrycznej⁵², której niesprawność mogłaby zagrażać tej drewnianej gotyckiej świątyni.

Projekt kompleksowego remontu drewnianego **domu młynarza** (il. 19) przy ul. Klasztornej 11a (arch. Marek Tomasiak) z 1870 roku⁵³ – elementu sięgającej średniowiecza tradycji zespołu dawnego młyna klasztornej – stwarza szansę uratowania tego niewielkiego fragmentu dawnego krajobrazu podkrakowskiej wsi. Poza mieszkaniem młynarza przetrwało tu urządzenie młyna oraz relikwiarz przeprowadzonej przez klasztor młynówki związanej z Dłubnią.

Na **Prądniku Białym**, w **zespole dawnej podmiejskiej rezydencji biskupów krakowskich**, ukształtowanym w obecnej formie po 1820 roku z powtórzeniem i zachowaniem elementów renesansowej siedziby biskupa Samuela Maciejewskiego, kontynuowano prace w obu oficynach bocznych, ujmujących zewnętrzny dziedziniec.

W **zespole szpitala psychiatrycznego w Kobierzynie** – wybitnym założeniu urbanistycznym typu miasta-ogrodu z lat 1910–1917, a zarazem wyjątkowym dokumencie historii medycyny – prowadzono kompleksowe remonty konserwatorskie kolejnych budynków-pawilonów szpitalnych.

Monika Kamińska, Monika Łyczak (konsultacja i kwerenda źródłowa: Michał Tomasz Gronowski OSB), „Program prac konserwatorskich, ziemnych i zabezpieczających w obrębie wschodniej i północnej elewacji prezbiterium kościoła św. Piotra i Pawła opactwa Benedyktynów w Tyńcu związanych z opracowaniem projektu drenażu oraz izolacji pionowej ścian”, wydr. komp., Kraków, grudzień 2019; Monika Łyczak (Firma Archeologiczna FRAMEA), „Raport z przebiegu rozpoznania archeologiczno-architektonicznego przy północnej i wschodniej elewacji kościoła [...]”, wydr. komp., 2020.

⁴⁹ Marcin Ciba, Izabela Wójcik, Michał Tomasz Gronowski OSB, „Program prac konserwatorskich i restauratorskich dla ścian i gzymsów w kaplicy św. Benedykta w kościele opactwa Benedyktynów w Tyńcu, portalu kamiennego oraz [...] do zakrystii [...]”, wydr. komp., Kraków, kwiecień 2020, AMKZ.

⁵⁰ B. Krasnowolski, *Prace konserwatorskie prowadzone w Krakowie w roku 2019*, op.cit., przyp. 23–26.

⁵¹ Anna Stalony-Dobrzańska, „Dokumentacja prac konserwatorskich: obrazu Matki Boskiej z Dzieciątkiem [ok. 1470]; rzeźby drewnianej polichromowanej Chrystusa Zmartwychwstałego [pocz. XVI w.]; obrazu Misericordia Domini [poł. XVI w.] z klasztoru oo. Cystersów w Mogile”, wydr. komp., listopad 2020, AMKZ.

⁵² Jacek Magdziarz (Instalacja Elektryczna – Bolechowice), „Sprawozdanie techniczne – instalacja elektryczna – etap I (2020), kościół pw. św. Bartłomieja” [w Mogile], wydr. komp.; Katarzyna Magrysiewicz-Dobrzańska, „Aneks do programu prac konserwatorskich dotyczących elementów wyposażenia wnętrza kościoła św. Bartłomieja w Mogile: zyrandole i kinkiety”, wydr. komp., wrzesień 2020, AWKZ.

⁵³ Małgorzata Leonowicz, „«Dom Młynarza», projekt tymczasowego zabezpieczenia pokrycia budynku”, wydr. komp., grudzień 2019, AMKZ.

19. Mogiła, dom młynarza przy zespole klasztoru Cystersów. Fot. Maciej Wilamowski

Na **cmentarzu Rakowickim** – nekropolii kształtowanej od lat 1800–1802 – kontynuowano rozpoczęty w 2018 roku remont konserwatorski południowego muru wraz z konserwacją umieszczonych w nim epitafiów. Konserwując kolejne liczne zaniedbane grobowce i nagrobki, kierowano się zarówno walorami artystycznymi, jak historycznymi. Wśród tych ostatnich zadań szczególne miejsce zajęła konserwacja neogotyckiej kaplicy grobowej Dominikanów⁵⁴.

Na obrzeżach miasta zachowały się niektóre zespoły **pałacowe i dworskie**. Przy pałacu Kirchmayerów w **Pleszowie**, użytkowanym dziś przez Stowarzyszenie Monar jako Ośrodek Rehabilitacyjno-Adaptacyjny, zachował się wielki **zespół folwarczny** z końca XVIII – początku XIX wieku, czteroskrzydłowy, skupiony wokół prostokątne-

go dziedzińca. Katastrofa budowlana jednego ze skrzydeł – ruina dachu – zmusiła do podjęcia prac interwencyjnych warunkujących przetrwanie zespołu. Istotną przeszkodą dla trwałego utrzymania jest aktualnie brak użytkownika i docelowej funkcji. W **Borku Fałęckim** kontynuowany był remont konserwatorski **dworu Ziobrowskich** wzniesionego po 1880 roku, prowadzony według programu opracowanego w 2019 roku przez konserwator Małgorzatę Mrzygłód-Tomasik.

Kolejny rok działalności Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa to w dużej mierze konsekwentna kontynuacja wieloletnich zadań, podejmowanych i planowanych w poprzednich latach. Jak wcześniej – środki Narodowego Funduszu Rewaloryzacji Zabytków Krakowa stawały się „magnesem” przyciągającym fundusze na konserwację krakowskich zabytków pochodzące z innych źródeł: od naszych beneficjentów, z budżetu Gminy Miasta Krakowa, a także ze środków europejskich, użytkowanych zwłaszcza na wawelskim Zamku Królewskim oraz w zespołach klasztornych Tyńca i Mogiły.

⁵⁴ Bożena Opiłło, „Dokumentacja prac konserwatorskich kaplicy grobowej oo. Dominikanów na cmentarzu Rakowickim w Krakowie”, wydr. komp., Kraków, wrzesień 2020; liczne sprawozdania z prac przy poszczególnych nagrobkach i grobowcach, AMKZ.

Jak wynika z powyższej charakterystyki – obok wielkich, wieloletnich zadań obejmujących różnorodne aspekty konserwatorskie – mamy do czynienia z licznymi drobnymi realizacjami. Znaczące miejsce wśród nich zajmują dziś korekty fasad, polegające m.in. na przywracaniu właściwych form stolarce okiennej i drzwiowej, w znacznym stopniu decydujących o wyrazie stylowym.

Obok sukcesów – są też niepowodzenia. Razi całkowity brak realizacji w zabytkowych zespołach zabudowy mieszkalnej Podgórze, kształtowanej szczególnie aktywnie w dwóch okresach: bezpośrednio po powstaniu tego miasta, w latach osiemnastych i dziewiętnastych XVIII w. oraz w dobie autonomii galicyjskiej. Jaskrawym kontrastem wobec olbrzymich nakładów na prace w siedzibie krakowskiego „Sokoła” jest całkowite zaniechanie siedziby „Sokoła” podgórskiego, zniekształconej przez czysto komercyjne przekształcenia. Na terenie Kazimierza nadal brakuje gospodarza dla cennego zabytku, jakim jest dawny zajazd przy ul. Węglowej 1–1a / ul. Krakowskiej 29.

W najbliższych latach czekać nas będą kolejne wyzwania. Należy stworzyć nową formułę projektów kluczowych. Powinno się wreszcie podjąć remonty konserwatorskie „sorealistycznej” zabudowy w centrum Nowej Huty w rejonie placu Centralnego. Opuszczenie na Wesołej kompleksów szpitali i klinik przez instytucje służby zdrowia wymagać będzie adaptacji do nowych funkcji, które muszą pozostać w zgodzie z walorami zabytkowymi.

Musimy nadal wspierać rozwój sieci muzealnej, akcentującej krakowskie tradycje: z jednej strony muzeów kościelnych (w ślad za inicjatywami Dominikanów, Cystersów, Benedyktynów i parafii św. Krzyża), z drugiej placówek, które wiązałyby się z domami i pracowniami krakowskich artystów. Szczególne znaczenie będzie tu miało zagospodarowanie „Kossakówki” (pl. Juliusza Kossaka 4), eksponujące – jak podkreślono w oficjalnym stanowisku Społecznego Komitetu, zredagowanym pod kierunkiem Zofii Gołubiew – „historyczne walory, związane z żyjącą tu i tworzącą wielopokoleniową rodziną Kossaków [...]. «Kossakówka» drugiej połowy wieku XIX, początków XX stulecia i okresu międzywojennego była znaczącym zjawiskiem w życiu kulturalnym Krakowa, a tym samym Polski”.

Powinniśmy też wziąć aktywny udział w tworzeniu skansenu wsi podkrakowskiej, zlokalizowanego w granicach administracyjnych Krakowa.

Bogusław Krasnowolski – dr hab., historyk sztuki i historyk, profesor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, wykładowca krakowskiej ASP (Wydział Konserwacji i Restauracji Dzieł Sztuki). Od 1990 r. wiceprzewodniczący Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa, od 2002 r. przewodniczący Komisji Programowania i Oceny Realizacji SKOZK; autor licznych publikacji naukowych z zakresu historii urbanistyki średniowiecznej, sztuki Krakowa i Małopolski, historii i teorii ochrony zabytków.

CONSERVATION WORKS IN KRAKÓW IN 2020 CO-FINANCED FROM THE RESOURCES OF THE NATIONAL FUND FOR RESTORATION OF KRAKÓW MONUMENTS

It was with great sadness that the Social Committee bid farewell to its chairman, Professor Franciszek Ziejka, PhD. As in previous years, the selection of tasks was based on guidelines formulated since 1990. Using the amount of approx. PLN 30 million and comparable funds from donors, 117 tasks were implemented in 87 facilities. The most important of these include the completion of the conservation of Wit Stwosch's Altar in St Mary's Church, and the completion of the conservation of the royal sarcophagi and the interior of the chapterhouse in the Wawel Cathedral. At St. Mary's Church, the conservation of stone elements (plinth, south entrance portal, tombstones, epitaphs, memorial plaques) outside the presbytery was commenced. In the Franciscan monastery, work continued on the cloisters, intended to be open to the public as

a unique set of late-Gothic wall paintings and a gallery of portraits of the bishops of Kraków, accumulated since the 16th century. In the Piarist Church, the conservation of the underground part (the Holy Steps) was completed, while in the monastery another late Baroque painting decoration was discovered. In the complex of the post-Jesuit Church of Saints Peter and Paul, archaeological research work continued on the National Pantheon, in accordance with the idea of Professor Ziejka. Research and conservation work was carried out in bourgeois townhouses, e.g. in św. Jana Street (serving as the headquarters of the Society of Friends of Kraków History and Heritage), with elements of old decorations revealed. In the Kazimierz district, the long-term cycle of conservation of the interior furnishings in the Corpus Christi Church was continued; other

ongoing tasks were conservation of the southern elevation (with the stone aisle and porch) of the Augustinian Church of St Catherine and St Margaret, and research and conservation of the archaeological preserve on the southern side of the Pauline Church on Skalka. Within the Jewish Kazimierz district, further work was carried out on both cemeteries and the Tempel Synagogue. As regards works

on the outskirts of the city, of particular importance are the projects carried out at the Premonstratensian Sisters Church in Zwierzyniec (conservation of the late Romanesque portal), at the Benedictine Abbey in Tyniec and the Cistercian Abbey in Mogiła, and at the defensive works of the Austrian Fortress.